

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- lukusanat -

LUKU VI

LUKUSANAT

1. Lukusanojen tyypit

Varsinaisiksi lukusanoiksi katsotaan tässä vain perusluvut, koska järjestysluvut ovat niistä johdettuja adjektiiveja. Niiden muodostusta tarkastellaan kappaleen loppuksi. Muinaiskirkkoslaavin lukusanat jakautuvat syntaksiltaan adjektiivisiin ja substantiivisiin. Adjektiivisia ovat lukusanat 1-4. Ne noudattavat pääsanansa sukua ja sijaa, joskin pääsanana voidaan katsoa noudattavan lukusanan lukua. Substantiivisia lukusanoja ovat 5-10, 100 ja 1000. Niiden pääsana on aina monikon genetiivissä riippumatta lukusanan sijasta (vrt. nykykielten toisenlainen käytäntö). Yhdistelmäluvut käsitellään peruslukujen jälkeen.

2. Adjektiiviset perusluvut

Lukusana *jedinъ, jedina, jedino* (myös variantit *jedъnъ, jedъna, jedъno*) ‘1’ taipuu kuten demonstratiivipronomini *тъ, ta, to*, joskin sillä on numeraalin merkityksessä vain yksikkömuodot. Monikkomuotoja käytetään indefiniittisessä merkityksessä ‘eräät’, mutta tällöin taivutus muistuttaa tavallisia adjektiiveja, esim. maskuliinin monikon nominatiivi *jedini*.

Lukusanalla ‘2’ on maskuliinimuoto *dъva* ja feminiini/neutrimuoto *dъvѣ*. Sillä on vain duaalimuodot ja se taipuu kuten pronomini *тъ*.

Lukusana *trъje* (mask.), *tri* (fem. ja neut.) ‘3’ taipuu kuten III deklinaation substantiivit. Lukusana *četyre* (mask.), *četyri* (fem. ja neut.) ‘4’ taipuu kuten VI deklinaation substantiivit. Molemmilla on vain monikkomuodot. Taivutus on annettu alla:

nom.	<i>trъje (tri)</i>	<i>četyre (četyri)</i>
akk.	<i>tri</i>	<i>četyri</i>
gen.	<i>trъjъ</i>	<i>četyrъ</i>

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- lukusanat -

lok.	<i>трѣхъ</i>	<i>četyrѣхъ</i>
dat.	<i>трѣмъ</i>	<i>četyrѣмъ</i>
instr.	<i>трѣми</i>	<i>četyrѣми</i>

Lukusanan *trѣje*, *tri* ohella esiintyy erittäin harvoin variantti *troje*, *troji*. Sanalla *četyre*, *četyri* on harvinainen variantti *četvori* (maskuliini), *četvory* (feminiini), *četvora* (neutri), joka taipuu I ja II deklinaation adjektiivien tavoin.

3. Substantiiviset perusluvut

Lukusanat *пѣтъ* '5', *šestъ* '6', *sedmъ* '7', *osmъ* '8', *devѣтъ* '9' ja *desѣтъ* '10' taipuvat kuten III deklinaation feminiinit. Lukusana *desѣтъ* on kuitenkin monikossa (*desѣte* 'kymmenet') maskuliini ja saa usein konsonanttivartaloisia päätteitä, esim. yksikön lok. *desѣte* tai *desѣti*, monikon instr. *desѣty*, duaalin nom./akk. *desѣtě*, gen./lok. *desѣtu*. Lukusana *sѣto* '100' on I deklinaation kovavartaloinen neutri ja *tysѣšta* (myös *tysѣšti*) '1000' II deklinaation pehmeävartaloinen feminiini. Molemmilla on niin yksikkö-, monikko- kuin duaalimuodot.

4. Yhdistelmäluvut

Lukusanat 11-19 koostuvat perusluvusta ja prepositiorakenteesta *na desѣte* (tai *na desѣti*), kirjaimellisesti 'kymmenen päälle'. Ainoastaan perusluku taipuu. Pääsana taas on perusluvun edellyttämässä muodossa (kts. 1.). Esimerkiksi *jedinъ na desѣte domъ* '11 taloa' (kirjaimellisesti 'yksi talo kymmenen päälle'), *trѣje na desѣte domove* '13 taloa', *пѣтъ na desѣte domovъ* '15 taloa'. Lukusanalla '12' on variantti *oba/obě na desѣte* merkityksessä 'kaikki 12, ne 12'.

Kymmenluvut muodostetaan perusluvulla ja sanan *desѣтъ* tarvittavalla muodolla. Esim. *dѣva desѣte* '20', *пѣтъ desѣтъ* '50'. Luvuissa '21-29', '31-39' jne. kymmenlukuun liitetään tarvittava perusluku konjuktiolla *i* tai *ti* 'ja'. Pääsana on viimeisen perusluvun edellyttämässä muodossa. Esimerkiksi *trѣje desѣte i jedinъ domъ* '31 taloa', *trѣje desѣte i četyre domove* '34 taloa', *trѣje desѣte i osmъ domovъ* '38 taloa'.

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- lukusanat -

Erittäin harvinaisia ovat nykykielistä tutut yksikölliset kymmenluvut kuten *tridesetb* ‘30’.

Suurten yhdistelmälukujen taiputus on melko monimutkaista, koska kaikki elementit (paitsi rakenne *na desete*) taipuvat. Pääsanan luku ja sija määräytyvät viimeisen taipuvan numeraalin mukaan. Esimerkiksi *tysešta i četyre sьta i dьva na desete maža* ‘1412 miestä’, genetiivi *tysešte i četyrь sьtb i dьvoju na desete mažu*. Käytännössä tällaisia hirviörakenteita ei kuitenkaan esiinny usein.

5. Järjestysluvut

Järjestysluvut ‘1.-4.’ muodostetaan erityisestä vartalosta, johon lisätään tavalliset adjektiivin päätteet: *prьvb* ‘1.’, *vьtorь* ‘2.’, *tretьjb* ‘3.’, *četyrьtb* ‘4.’. Järjestysluvut ‘5.-10.’ muodostetaan liittämällä perusluvun vartaloon adjektiivin päätte: *peťb* ‘5.’, *šestь* ‘6.’, *sedmь* ‘7.’, *osmь* ‘8.’, *devetь* ‘9.’, *desetь* ‘10.’. Järjestysluvuista *tretьjb* on pehmeävartaloinen, kaikki muut kovavartaloisia. Järjestysluvuista käytetään yleensä pitkiä eli määräisiä muotoja, mutta sanasta *tretьjb* esiintyy yleensä lyhyt muoto feminiinin ja neutrin yksikön nominatiivissa: *tretьja*, *tretьje*.

Järjestysluvut ‘100.’ ja ‘1000.’ muodostetaan liittämällä perusluvun vartaloon adjektiivijohdin *-ьnb*: *sьtbьnb* ‘100.’, *tyseštьnb* ‘1000.’.

Yhdistetyt järjestysluvut ‘11.-19’ muodostetaan samalla periaatteella kuin perusluvutkin, esim. *prьvb na desete* ‘11.’. Toisinaan esiintyy kuitenkin myös nykykielten kannalta tutumpia yhdyssanoja, joiden ensimmäinen komponentti on perusluku, ja adjektiivin päätte lisätään kokonaisuuden jälkiosaan: *jedьnonadesetь* ‘11.’ (= *prьvb na desete*), *osmonadesetь* ‘18.’ (= *osmь na desete*), *devetьnadesetь* ‘19.’ (= *devetь na desete*). Kun lukusana *desetь* esiintyy yhdistelmäluvuissa, siitä voidaan muodostaa järjestysluku myös adjektiivijohtimella *-ьnb* (vrt. *sьtbьnb*, *tyseštьnb*), esim. *devetьnadesetььnb* ‘19.’.

‘Kymmeniä’ ilmaisevat järjestysluvut ovat yhdyssanoja, joskin vain muutamia tapauksia tunnetaan: *dьvadesetьnb* tai *dьvodeseťьnb* ‘20.’, *peťidesetь* tai *peťidesetььnb* ‘50.’,

Jussi Halla-aho
Muinaiskirkkoslaavin käsikirja
- lukusanat -

sedmьdesetьnь ‘70.’. Järjestysluvuissa ‘21.-29.’, ‘31.-39.’ jne. sekä kymmenluku että perusluku kongruoivat pääsanan kanssa. Esimerkiksi *въ лѣто дводесетьноје і четврѣтоје цѣса́ра диоклитіјана мѣтежь бистѣ великѣ* ‘keisari Diocletianuksen 24. vuonna sattui suuri kapina’. Sama koskee tietysti järjestyslukuja ‘100. →’ ja ‘1000. →’, esim. *въ лѣто сѣтъноје і дводесетьноје і четврѣтоје* ‘vuonna 124’.